

Ronde 4

Liza Graumans (a) & Wilma van der Westen (b)

(a) Rijn IJssel

(b) Wilma van der Westen Tekst Taal Taalbeleid

Contact: *l.graumans@rijniijssel.nl*

taalbeleidhogeronderwijs@gmail.com

Opleidings specifiek taalbeleid onder de paraplu van een taalbeleid vanuit een meertalig perspectief

5

1. Inleiding

Sinds 2022 ontwikkelt Rijn IJssel een ROC-breed¹ taalbeleid dat vertrekt vanuit een meertalig perspectief. De contouren hiervan staan in een notitie die in het najaar van 2023 wordt vastgesteld. Vanaf dan is elke opleiding – en dienst – aan zet om een eigen taalbeleid vorm te geven en te implementeren.

Om opleidingen hierbij een handvat te bieden, draaien we een pilot bij twee opleidingen Veiligheid (mbo-2 en mbo-3) om tot een format te komen. Omdat we geen papieren taalbeleid voorstaan, maar daadwerkelijk en duurzaam veranderd onderwijs, kiezen we voor een praktische insteek: taalontwikkeling van studenten start immers in de lessen zelf.

Desondanks bleef het een forse zoektocht naar een manier om de docenten anders te laten lesgeven én om de regie voor hun taalontwikkeling bij studenten te houden. Het format, de weg ernaartoe, de obstakels en de resultaten presenteren we graag aan het HSN-publiek.

2. Het ROC-brede taalbeleid

Het ROC-brede kader (zie: Afbeelding 1) geeft de opleiding richting en houvast. Het opleidingsspecifieke taalbeleid vloeit hieruit voort, is beroepsspecifiek uitgewerkt en praktisch.

Voor een succesvolle instroom van nieuwkomers in de mbo-opleidingen is een ‘Kenniscentrum Nieuwkomers’ opgezet om de kennis en ervaring van de ISK² te delen met de mbo-teams, en gezamenlijk nieuwe kennis op te doen. Elk opleidingsteam moet zijn onderwijs kunnen ontwikkelen, ook voor deze studentengroep.

Taalbeleid Rijn IJssel

Doel

Het taalbeleid omvat alle handelingen op alle niveaus en in alle opleidingen en diensten van Rijn IJssel om taal én taalontwikkeling permanente aandacht en zorg te geven en die maatregelen te nemen die bijdragen aan het studiesucces van alle studenten.

Studiesucces houdt in dat studenten (a) in staat zijn om hun studie af te ronden, met behulp van alle kwaliteitseisen, (b) functioneel sterk taalvaardig zijn voor de uitoefening van hun beroep, ook in een meertalige context en (c) een autonome leerhouding hebben ontwikkeld voor een leven lang (taal)leren.

Uitgangspunten

Het ROC-brede taalbeleid omvat de overkoepelende opdracht van de onderwijsinstelling en is richtinggevend voor het opleidings specifieke taalbeleid, dat beroepsspecifiek is en elke docent handvatten geeft voor de praktische taakuitvoering. De uitgangspunten zijn:

- vertrekken vanuit en opleiden voor een meertalig perspectief;
- een brede visie op taal en taalontwikkeling;
- een geïntegreerde aanpak;
- taalontwikkelen lesgeven/leren dat, naast taalgericht vak- of beroepsonderwijs, studenten ook de bagage meegeeft voor een bewuste taalontwikkeling ná de opleiding.

Deze worden concreet uitgewerkt in de vijf componenten van het taalbeleid:

1. taal om te leren;
2. beroepstaalvaardigheid;
3. taal binnen taalvakken ('beroepscompetenties' en – voor zover nodig – de verplichte 'generieke taaleisen');
4. taalontwikkelen lesgeven/leren;
5. lezen, lezen, lezen.

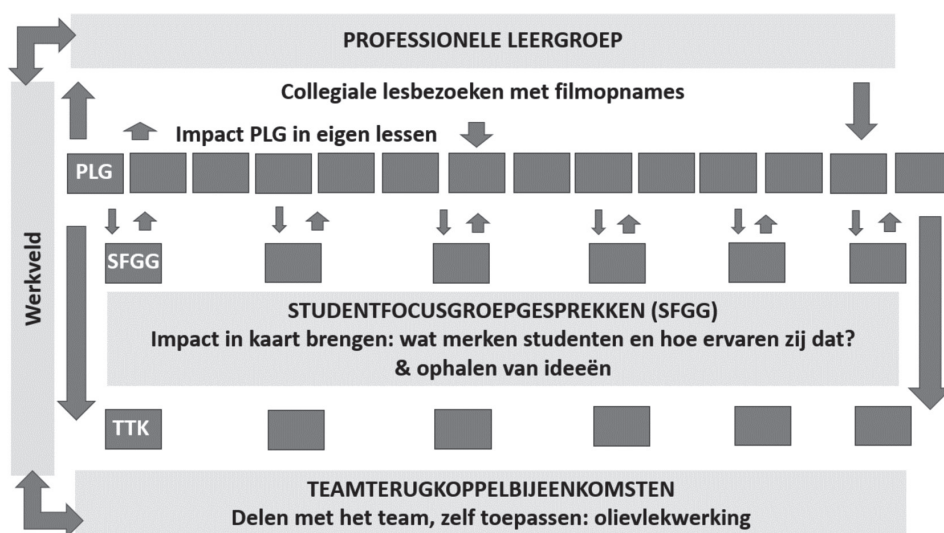
Afbeelding 1 – Kader van het taalbeleid van Rijn IJssel.

3. Pilot bij opleidingen 'Veiligheid'

In deze pilot ontwikkelen we een format voor de andere opleidingen. Centraal staat de professionele leergroep (PLG). De leden ('vak- en taaldocenten', 'begeleiders beroepspraktijkvorming' en 'de teamleider') ontwikkelen opleidings specifiek taalbeleid dat past bij de overkoepelende visie, missie en uitgangspunten, met op de werkvloer beproefde handvatten, die praktisch en beroepsspecifiek zijn en de lessen daadwerkelijk duurzaam veranderen. In 'Teamterugkoppelbijeenkomsten' presenteren de PLG-leden

hun ervaringen en bespreken we de inbreng van studenten. Elke terugkoppelbijeenkomst sluit af met de vraag wat de overige docenten in hun lessen gaan invoeren.

Afbeelding 2 toont het samenspel tussen de PLG, de teamterugkoppeling en de studentfocusgroepsgesprekken.

Afbeelding 2 – Format voor totstandkoming van opleidingsspecifiek taalbeleid.

De pilot brengt de opleidingen 'Veiligheid' 'een gemeenschappelijke en gedragen visie op taalbeleid, een pedagogisch/didactisch handelingsrepertoire, een leerlijn voor taal- en studievvaardigheid, een gemeenschappelijke aanpak voor woordverwerving en een set voorbeelden. De pilot biedt de overige opleidingen een bruikbaar format voor de vormgeving en implementatie van hun eigen taalbeleid. Voor de uitrol naar deze opleidingen (< 150) zetten we een leernetwerk in. Binnen elke opleiding trekt een duo de kar. Wij begeleiden meer op afstand.

4. Het eerste jaar: barrières maar toch een mooi resultaat

We hebben enorm geworsteld. Allereerst waren er organisatorische perikelen – lees: rooster- en agendaproblemen. Die leidden tot minder PLG- en terugkoppelbijeenkomsten dan gepland en twee studentfocusgroepsgesprekken zonder studenten. Nog lastiger waren de tegenwerpingen en soms ook ronduit de weerstand van docenten. Overigens bijna altijd legitiem: *“Dan gaan we tijd besteden aan woordbetekenissen terwijl sommige studenten zich niet kunnen concentreren omdat ze de hele dag nog niets gegeten hebben”*. Het tekent de enorme opgave waar docenten voor staan en hun motivatie

voor de studenten.

Hardnekkig waren tegenwerpingen in de trant van: *“Is het wel mijn taak om woorden als verklaring of hetgeen uit te leggen? Daar is de docent Nederlands toch voor?”* en *“Ik kom nu al tijd te kort, met de beperkte spanningsboog van studenten. Ik zie dus niet hoe ik aan al die extra zaken aandacht kan besteden”*.

Toch werd steeds ook te berde gebracht dat de studentenpopulatie verandert en dat daarom ook ons onderwijs moet veranderen. Ondanks het zoeken naar de juiste ingang constateren we dat het volledige team nu, na het eerste jaar, in de ontwikkel- en ontwerpstand staat. Getuige daarvan is de enorme bereidheid om aan de slag te gaan met het taalbeleid en om taalontwikkellend te gaan lesgeven. In de laatste bijeenkomst van het eerste jaar en de eerste bijeenkomst van het tweede jaar hebben we grote stappen kunnen nemen.

5. Opbrengsten van het eerste jaar

Het eerste jaar heeft opgeleverd dat in alle lessen aandacht is voor taal én taalontwikkeling, ter bevordering van het leren in brede zin (taal om te leren) en het verwerven van beroepstaalcompetenties. Deze aanpak wordt door het hele team gedeeld, ook al is het opleidings specifieke taalbeleid nog volop in ontwikkeling. Ook buiten de bijeenkomsten gaat het gesprek over hoe de studenten uit te dagen én bij te staan in hun taalontwikkeling ten dienste van het leren en het toekomstig beroep. Het repertoire om er pedagogisch/didactisch op in te spelen, om de taalontwikkeling van studenten te stimuleren en uit te dagen en om het taalleerproces te begeleiden, conform de definitie van Van der Westen (2006), breidt zich geleidelijk uit. De studenten zijn zich bewust geworden van het belang van taal en taalvaardigheidsontwikkeling voor hun beroepsopleiding. Ze hebben gemerkt dat hun opleiding structureel werk maakt van taalbeleid en zijn zich daardoor ook bewust van het belang van taal voor hun drievoudige kwalificatie. Uit uitspraken van docenten (zie: Afbeelding 3) blijkt dat het taalbeleid elementen omvat die verband houden met het leren van studenten en ‘gewoon’ goed onderwijs.

Team:

Studenten weten meer woorden niet dan we dachten. We hebben nu veel inzichten over taal en hoe studenten leren, en werken bewuster aan taalvaardigheidsontwikkeling, aan woordkennis en aan tekstbegrip:

- controlevragen stellen om te kijken of studenten het begrepen hebben;
- bewuster aandacht besteden aan woordenschat;
- woordenlijst laten maken en lijst moeilijke woorden aan het begin van de les.

PLG-deelnemers:

Een vaste structuur van de les of een vaste aanpak werkt goed. Kleine stapjes zijn nodig. Duidelijke start van de les: om studenten snel geconcentreerd en aan het leren te krijgen, bijvoorbeeld beginnen met een vraagzin.

Bewuster aandacht voor de context en informatie geven over de context. Aandacht aan formeel/informeel en passend/ongepast taalgebruik.

Eerder vroeg ik: “Heb je het begrepen?” Nu vraag ik het specifieker. Ik check ook eerder of studenten het goed hebben meegekregen. Ik merk de kracht van doorvragen, doorvragen, doorvragen.

Ik laat studenten meer zelf aan het woord komen: zelf meer verwoorden in plaats van dat ik het nog een keer herhaal. Ik laat ze het ook meer uitzoeken in plaats van dat ik ze alles vertel. Dat geeft ruimte om hen te begeleiden of om iemand even extra ondersteuning te geven.

Ik organiseer nu dat studenten kunnen samenwerken.

Engels was al beroepsgericht: het studieboek is beroepsgerelateerd, evenals de taken (bv. noem de taken van ‘een handhaver’). Maar nu oefen ik echte beroepstaalcompetenties, niet de zinnetjejes over het beroep. Ik geef feedback op hun taalgebruik en moedig hen aan om in het Engels te antwoorden. Ik complimenteer studenten heel bewust als ze iets in het Engels durven vragen of beantwoorden.

Afbeelding 3 – Selectie uit het evaluatie- en opbrengstengesprek van de PLG en de teamterugkoppelbijeenkomsten.

6. Taal om te leren

Studenten erkennen het belang van taal voor het leren, vooral voor de juridische teksten. Maar opgefallen is dat studenten niet weten hoe ze moeten leren: zij maken uit zichzelf geen aantekeningen en samenvattingen, en ze weten ook niet goed hoe ze dat moeten doen. De studenten zijn afhankelijk van de lessen. Daar stellen zij hun vragen, aan de docent. Soms kunnen ouders helpen. Op de vraag hoe ze dan leren, zeggen ze

dat ze vooral leren uit de les of “je pakt het boek erbij”. Oefentoetsen maken helpt ook. Studenten doen de suggestie: “als er elke les een half uurtje aandacht besteed zou worden aan het leren van de stof, dus niet alleen de stof zelf behandelen, dan zou ons dat erg helpen”. Ook andere uitspraken (zie: Afbeelding 4) laten zien dat studenten houvast zoeken (grip op hun leren en expliciete ondersteuning daarbij).

- Actieve docenten: door de klas lopen en reageren op individuele studenten.
- In loopbaancoaching vragen aan studenten hoe zij zich voelen, meer omkijken naar studenten.
- Meer oefenen in de praktijk.
- Ook feedback op hoe we iemand aanspreken (in beroepsgerichte oefengesprekken).
- Fijn om samen (in de les) actief de lesstof uit te werken (ruimte voor het leren van de lesstof en om te oefenen).
- Meer zelf samenvatten, opschrijven en (samen)lezen.
- Beroepsgerichte gesprekken naast in het Engels ook in het Duits oefenen.
- Kan samen leren niet gestimuleerd worden? Leren studeren, ook voor onderlinge binding. In tussenuren?
- Feedback bij cijfers, ook bij een goed cijfer.

Afbeelding 4 – Selectie uit de studentfocusgroepgesprekken.

7. Ontwikkelpunten voor 2023/2024

Eén jaar bleek onvoldoende: we worstelden, boekten slechts in kleine stapjes vooruitgang en zetten pas nu grote stappen. Kennelijk is deze tijd nodig geweest. We trekken nog een jaar uit voor verdere ontwikkeling, uitvoering en bijstelling.

Komend studiejaar zoeken we een manier om het werkveld structureel te betrekken, worden taal-/studievaardigheden opgenomen in het vak Nederlands, met toepassing in alle vakken.

De PLG-leden bepaalden eigen leerdoelen: ‘werken vanuit leerdoelen’, ‘structureel verbinding leggen met de beroepspraktijk’, ‘de regie bij de student laten’, ‘de lesstof in kleinere stapjes verdelen’ en ‘de beschikbare tijd goed indelen’. Verder: ‘nadenken over eigenaarschap’ (*Wat kan ik in mijn lessen bereiken en waar heb ik het team bij nodig?*). Maar ook: *Wat ligt buiten het team en moeten we extern agenderen?* Ook het team heeft ontwikkelpunten (zie: Afbeelding 5).

Studenten aan het leren krijgen: niet pamperen, maar in actie brengen. Studenten niet belonen voor het niet maken van huiswerk.

Effectief meer tijd voor leren: zelfstandige leerhouding (spullen bij je hebben, les voorbereiden, huiswerk maken).

Hoe laten we studenten het verband zien tussen school en stage? Stage ervaren ze als iets totaal anders.

Waar begin je als studenten drie zinnen met relatief gemakkelijke woorden niet begrijpen? Hoe ga je om met verschillen? Je moet door met de rest van de groep en met studenten die meer aandacht nodig hebben.

Ik wil graag leren hoe je werkvormen goed begeleidt.

Hoe gaan we om met spelling? Verbeteren?

Discrepancie tussen presteren examen generiek Engels en beroepsgericht Engels/praktijkexamen.

Voor studenten die nog geen boeken hebben (steunfonds te laat ingeschakeld, gescheiden ouders, enz.) schaffen we sets van studieboeken aan, zodat iedereen mee kan doen.

Afbeelding 5 – Teamontwikkelpunten.

8. Tot slot

Dat de mbo-onderwijspraktijk weerbarstig is, wisten we. Maar hij bleek weerbarstiger dan gedacht. We ondervonden organisatorische en inhoudelijke barrières, waarvan de laatste zijn ingegeven door onvermogen en onmacht van de docenten. We hebben de machteloosheid van docenten tegenover de dagelijkse sociaaleconomische problematiek van studenten onderschat. Mbo-docenten staan voor een werkelijk enorme opgave.

We staken aanvankelijk te hoog en te abstract in, en hebben tussentijds flink teruggeschakeld. Vandaag zetten we in op veel ruimte voor gesprek en onderwijsverandering in kleinere stapjes. Het bijwonen van de lessen door ons, als begeleiders, bleek een krachtig middel. De tijd die dat vergde, ook voor de lesnabespreking, was het meer dan waard: het werkte zowel verhelderend als versnellend. Doorslaggevend bleek de enorm positieve inbreng van de studenten. De focusgroepgesprekken fungeerden als thermometer: de veranderingen zijn opgemerkt en werden positief gewaardeerd.

De docenten merkten dat in hun lessen meer ruimte is voor taalontwikkelen dan zij aanvankelijk dachten. Maar vooral de ervaring en waardering van studenten gaf docenten de zekerheid dat het loont om anders te werken.

Referenties

- Westen, W. van der (2006). “Maatregelen die fruit brengen!’. Een integrale aanpak van taalontwikkeling in een hogere beroepsopleiding”. In: D. Ebbers (red.). *Retoriek en praktijk van het moedertaalonderwijs. Een selectie uit de negentiende conferentie Het Schoolvak Nederlands*. Gent: Academia Press, p. 115-123.
- Westen, W. van der (2017). “Naar een schrijfvaardige mbo-professional. Een schrijf-leerlijn en een train-the-trainers-bijeenkomst”. In: A. Mottart & S. Vanhooren (red.). *Eenendertigste conferentie Onderwijs Nederlands*. Gent: Skribis, p. 163-167.
- Westen, W. van der (2019). “Denkkader voor een leerprocesgerichte schrijflijn ge-integreerd in een professionele bacheloropleiding”. In: *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs*, 37 (2/3), p. 98-120.
- Westen, W. van der (2021). “Taalbeleid hoger onderwijs vanuit een meertalig perspectief: hoe ziet dat eruit?”. In: A. Mottart & S. Vanhooren. *Vijfendertigste conferentie Onderwijs Nederlands*. Gent: Skribis, p. 124-131.
- Westen, W. van der (2022). “Bouwstenen voor een professionele schrijflijn. – Be-roepstaal in het hoger onderwijs, deel 2”. In: *Levende Talen Magazine*, 109 (6), p. 28-34.